

Sinka István hiedelemballadáiból¹

Van Sinka István balladáinak egy csoportja, amelyet az irodalmárok hol *mitikus*, hol *mitológus* balladának neveznek, magam azonban folkloristaként a *hiedelemballada* terminust találok megfelelőnek, mert ezek hol hiedelemmotívumokat vagy epizódokat, hol egész hiedelemmondákat, történeteket tartalmaznak.

A balladairó Sinka költői elődje, miként ismeretes, az ugyancsak nagyszalontai születésű Arany János, a műballada klasszikusa volt, aki maga is nem egy hiedelemballadát írt (*A hamis tanú*, *Tengerihántás*, *Az ünneprontók*, *Vörös Rébék* stb.). E balladákban mindketten a bihari hiedelemvilágból ihletődtek, s noha Sinka kétségtelenül ismerte Arany életművét, és *Régi fák: öreg tanúk* című versében költői emléket is állított a gyermek Aranyra, balladáiban, általában egész életművében Arany közvetlen hatását aligha lehetne kimutatni.

Előjáróban azonban még hadd hangsúlyozzam, hogy az egész magyar költészetben Sinka írta a legtöbb és legjellegzetesebb hiedelemballadát vagy hiedelmekkel átszőtt balladát; többet, mint Arany és a népköltészet.

Első példánk a *Mitoszi pillanatok* című verse talán az egyetlen, amely elejétől végéig egy hiedelemmonda hűséges-teljes feldolgozása. A jelző régi értelmében vett bűbájos, vagyis boszorkányos Sára ángyót lakodalomba hívták, s a násznépnek a Tiszán kellett átkelnie. „Ott, annak a tiszamenti résznek / egy csónaka volt csak. Egy révésznek. / (...) Sára ángyó ment elől s a násznép / ment utána huszonhat szekéren, / s a csónakra még a révész is ráfért. / Öble nagy lett, megnőtt a kis csónak, / illet volna tengeren járónak, / óceánon átal a világon, / egy másik földrészre utazónak.” A túlsó parton a lakodalmások nagy táncba kezdtek. „Sára ángyó akkor a révésznek / intett, meg egy magas tündérszépnek, / – kit eddig a lakodalmas sereg / nem ismert – egy barna menyecskének. / S ők is járták, két forró fergeteg. / (...) Messze járt már dalolva a násznép; / Sára ángyó mulatott csak másképp; / intett csak, s a révész révült lábbal / táncolt egyre lenn a part porán még, / ki mással, min saját csónakával. / (...) S majd csak este, csillagok jöttével / szünt a nagy tánc, ami csak varázs volt; / nappal támadt, és szétesett éj-jel.”

E ballada forrásául szolgáló hiedelemmonda Nagy Ilona fogalmazásában így hangzik: „Révészt éjfélkor négylovas hintón érkező nászmenet költi fel. Csónakjába behajtják a hintót. Átérve mulatni kezdenek, a révészt is invitálják. Adnak melléje egy menyecskét. Távozáskor felszólítják, hogy lökje el partnerét. Az a földre zuhanva a révész csónakjává (rossz hajódeszkává stb.) változik, szétreped.”²

Második példánk Sinkának *A nagy kanca legyőzése* című verse: egyedüli első személyű balladája: „Mentem egyrészt Kigyóséren, / Furcsa út volt, elbeszélem” – valamint az európai és a magyar népballadák egy részének vesszakaiban a rendszeresen ismétlődő refrénhez hasonlóan – minden vesszak között és a végén megszólítja hallgatóit, az „atyafiak”-at. Útközben egy kantár nélküli, gazdátlan szép lóval találkozik. „Émberi hangon a kanca! / Szava a pokol parancsa / volt biztosan, atyafiak. / Mondta: üljek a hátára, / hogyha olyan legény vagyok, / s röhögött, és seprűtoiból / szárnyak nőttek a lábára. / ...S felültem rá, atyafiak! / Vágtatott velem a nagy ló, / az a kantár nélkül való – Félelmes volt, atyafiak! / Vitt hét nappal, vitt hét éjjel, / Körülöttem az ördögök / acsarkodtak, de a kancát / Fogtam az Isten nevével, / s lovagoltam, atyafiak! / Kilenczer akart levetni, / a pokolba eltemetni – / s ő vesztett, atyafiak! / Hetedik éjnek hajnalán / három óriás kováccsal / megvasaltattam a kancát, / s hiszitek, hogy ló volt talán!? / Ne higgyétek, atyafiak! / Fölöttünk hogy kék a menybolt, / oly igaz: egy vér-asszony volt. / De még milyen, atyafiak! / Nem hasonlított a lóhoz. / Kezén-lában vaspatkó-

¹ Elhangzott Budapesten a Magyarok Házában 2002. június 18-án, a Sinka István halálának harmincadik évfordulóján rendezett ünnepi megemlékezésen.

² Nagy Ilona: Kisértetek vonulása. Magyar Néprajzi Lexikon, III. Bp., 1980. 208. old.

val / átkozódott (...) De ettől a nagy kancától / én a pusztát körös-körül / végre felszabadítottam, / s dalolhattok, atyafiak!”

Ez a hiedelemmonda *Megpatkolt boszorkány* címmel egyike a legnépszerűbbeknek: számos változatban él a magyar néphagyományban. Tipusvázlatát szintén Nagy Ilona állította össze: „Két (kovács) legény közül egyik mindig fáradt, álmos. Társának bevallja, hogy éjjelente lóvá változtatják, nyargalnak rajta. Társa segítségével a követő éjjel megelőzik a boszorkányt, fejéből csapják a kantárt és ő változik lóvá. Kifárasztják, megpatkolják (kováccsal megpatkoítatják). Reggelre a mester felesége (fiú keresztanyja stb.) beteg, lerántják a takaróját és megtalálják kezén-lábján a patkókat. A boszorkány meghal (elkergetik, újra lóvá kell változnia, hogy a patkókat leszedhessék stb.).”³

Sinka *Anyóka kecskén lovagolt* című balladájában ez az anyóka nemcsak kecskén lovagolt s „néha két nap is oda volt”, hanem egyéb olyan boszorkányos titkok is körülvették, amelyekért az egész verset érdemes volna idézni. „Hét legény mégis egy este / anyót halálra kereste. / S ő elrepült tyúk képiben, / s ki tudja, most merre pihen.” – Az ördögös Petrányi boszorkányhajóval járt a pokolbeli estékre. „Ment utána hét kecskéje, / a poklok hét menyecskéje”, s útját villámlás és jégverés kísérte. „Valami harmincöt éve / Petrányi már sírba téve. / De a lelke lúd képiben / itt jár népem vetésiben.” (*Látták lúd képibe szállni.*) – És még egy példa: Both Pált, saját lányának kedvesét a gonosz pusztabíró elfogatta katonának, s amikor az hazaszökött, megölette. „Meg is fogta lánya átka, / s úgy lett veres lombú nyárfa. / S kik vele egy tálból ettek, / cinkosai hollók lettek. / (...) Katona-dülön magába / zúg egy veres lombú nyárfa. / Azt mondják róla, hogy olykor / minden leveliből vér foly. / Fa, kit a szél sose ingat, / ágain hollókat ringat. / Nagy hollókat, gyászolókat, / halálért kiáltozókat.” (*Gonosz bíró balladája.*)

Ez az utóbbi példa is mutatja, hogy Sinka a hiedelmeket nemcsak hiedelemballadáiba, hanem családi, társadalmi konfliktusokba is beleszötte. Ennek illusztrálására lássuk a hamis eskü, az esküszegés esetét.

Tálasok balladája című remekművében Tálas Gergélyt, az „erdők s nádasok legényét” három húga hazacsalja egy pincei mulatságra. A legkisebbik, legszebbik szerette a főzсандárt, s nénejeinek „festőszoknyát” ígért ajándékba, csak hogy Gergélyt törbe csalják és a törvény kezére juttassák. Egy éjszaka „ismeretlen útjáraton / jött is Gergély szakállason. / Szép hűgait megeskette, / életét kezükbe tette. / Úgy ment velük a pincébe / – s folyt a bor a faicébe. / Kár volt bizony neki inni, / kár az eskünek is hinni. / A három lány hajnaltájban / vasat rakott rá álmában. / Erős láncot nagy lakattal / s kínos, halálos alappal. / (...) Azóta lám, hetedévben / lenn a sötétlő pincében / nagy sikollyal három lélek / esküt kiáltoz az égnek. / Gergély is jön, el nem késik, / hordja szörnű szenvedését, / szólítja hűgai nevit, / s kérdi az eskü szövegét. / Az a csudálatos nagyon, / hogy vér foly akkor a csapon.”

Ez a ballada több hiedelem finom ötvözete. A három leány, akárcsak a vén Márkus Arany A *hamis tanú* című balladájában, nem tud halála után sírjában nyugodni, hanem hétévenként nagy sikollyal kiáltozza az ég felé hamis esküjét. Ismeretes, hogy a hármas is (a három leány) és a hetes is (a hét év) a mesék és hiedelmek legfontosabb bűvös kulcsszáma. A vérré változott bor nemcsak a hamis eskü jelképe, hanem úgy is felfogható, hogy az esküszegő leányok vére folyik bor helyett a csapon.

Befejezem a példákat, holott Sinka költészetében még százával rejtőznek a további hiedelemmotívumok; ezeket megkeresni, rendszerezni, a hagyományos paraszti hiedelemvilággal összehasonlítani, Sinka saját költői hozzájárulását kimutatni, valamint a hiedelmeket is kelet-től nyugatig nemzetközi összefüggéseikbe ágyazni legalább egy államvizsga-dolgozat, de még inkább egy doktori disszertáció feladata volna. Magam ezúttal csak a nálamnál hivatottabbak és hozzáértőbbek figyelmét szerettem volna e szép témára felhívni.

Egy esetleges nemzetközi összehasonlítás során senkit se tévesszen meg, hogy a bihari hiedelmek javának rokonsága többé-kevésbé egész Euráziában szétterjedt. Sinka ugyanis ezeket nem az egyetem padjaiban, a kulturális antropológiai szemináriumokon hallotta, sem az angol vagy német nyelvű etnológiai monográfiákban olvasta, hanem – az Arany Jánossal közös, patinás helyesírása szerint – a *Kőrös* partján tanulta pásztori-paraszi sorstársaitól egy emberéletlen át, bölcsőtől a koporsóig. „Ez a sík: Mindenség, ez a hazám nekem! / Ez a forró föld nekem mindennem. / Anyánk bánata is égő csipkebokor / lángjában fénylő fájdalomszobor.” (*Bánat az Alföldön.*)

Faragó József

³ Nagy Ilona: *Boszorkánymondák*. I. m. I. Bp., 1977. 348–349. old.

Sugár István egri helytörténész

1. 1917. november 4-én született Budapesten értelmiségi családban. Apja gyógyszerész volt. Elemi iskolai tanulmányait és a gimnázium első két osztályát Szolnokon, a többi osztályt Egerben végezte el a Ciszterci rend helyi főgimnáziumában, ahol az 1935–1936-os tanévben érettségizett. Ezt követően felvételt nyert az Állatorvostudományi Egyetemre, amelyet azonban a második világháború közbejötté miatt nem fejezett be. 1944-től 1947-ig francia hadifogságban volt. Szabadulása után Egerben a Keresztény Demokrata Néppárt megyei titkára lett. A párt 1949-es felszámolása után az Államvédelmi Hatóság zaklatásai elől más megyébe költözött, s csak 1954-ben tért vissza Egerbe. A Városi Tanács Műszaki Osztályán kapott munkát üdülési előadóként. 1964-ben kilépett a Városi Tanács szolgálatából, s rövid ideig tartó miskolci munkavállalás után ismét visszatért Egerbe, ahol haláláig szellemi szabadfoglalkozású történészként dolgozott. A történetírás módszereit autodidakta módon sajátította el. Kutatómunkájában nagy hasznát vette latin és német nyelvtudásának.

2. Kutatási eredményeit 1956-tól publikálta. A Csiffáry Gergely által készített, s 1996-ban publikált bibliográfia szerint 1994-ig 27 önálló könyvet, 104 tanulmányt, 41 történeti publicisztikai írást és 354 történeti és művelődéstörténeti tárgyú újságcikket publikált. 1994-ben azonban nem fejeződött be történetírói munkássága, s még néhány munkája megjelent, amelyek bibliográfiai regisztrálása a jövő feladata.

Sugár István történetírói munkássága, mint a fenti adatokból kiderül, nemcsak mennyiségben jelentős, de tematikájában is széleskörű. Had-, egyház-, művészet-, irodalom-, nyelv-, gazdaság- és postatörténettel egyaránt foglalkozott. Szívéhez legközelebb a hadtörténeti, illetve vártörténeti kutatások állottak, különös tekintettel az egri vár históriájára. Ilyen irányú munkásságát a szakma jelesei is méltányolták (Benda Kálmán, Sinkovics István, Szakály Ferenc).

Mivel könyvei addig fel nem dolgozott vagy kevésbé ismert témákról szólnak, célszerűnek tartjuk azok egyenkénti felsorolását. Első könyve a *Gyulai Államépítészeti Hivatal futárszolgálat 1944–45-ben* címmel jelent meg 1962-ben a Gyulai Erkel Ferenc Múzeum kiadványaként. Ezt követte a *Gyöngyöspata földrajzi nevei* a Mátra Múzeum 9. számú füzeteként. A szerző munkájában a falu helytörténetét is közreadta 1970-ig. 1967-ben látott napvilágot *Az egri főszékesegyház* című munkája, a Heves Megyei Idegenforgalmi Hivatal kiadásában. Ez 1971-ben *Az egri Bazilika* címmel második, átdolgozott, bővített kiadásban is megjelent, a Képzőművészeti Alap gondozásában, majd 1981-ben a Corvina Kiadó német és angol nyelven is megjelentette. 1971-ben egy másik könyve is kikerült a sajtó alól *Az egri vár és viadala* címmel, a Zrínyi Katonai Kiadónál. Könyvét 1991-ben a kiadó második bővített és átdolgozott kiadásban is közreadta. E könyvvel kezdődnek lényegében a szerzőnek az egri várral kapcsolatosan intenzívebb kutatásai.

1973-ban a Belpátfalvi Cementgyár adta ki az *1750–51. évi belpátfalvi parasztlázadás története* című művét, amelyben elsőként vállalkozott az addig elhanyagolt téma feldolgozására. 1974-ben az egri Gárdonyi Géza Kiskönyvtár sorozat 2. számaként látott napvilágot *Tinódi Lantos Sebestyén egri históriás énekei* című kiadványa. Benne nemcsak az énekek szövegének átírását és jegyzetelését végezte el, hanem az anyaghoz bevezető tanulmányt is írt.

1976-ban négy újabb kötetet adott ki. Megjelent a Zrínyi Kiadónál *Szigetvár és viadala* című könyve. A Heves Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága Művelődésügyi Osztálya és a Magyar Pedagógiai Társaság Heves Megyei Szervezete közreadta *Oktatástörténeti források a Heves Megyei Levéltárban* című kötetét, amelyben részletesen feltárta az egyes fondokban lévő oktatási és neveléstörténeti vonatkozásokat. Az Egri Városi Tanács adta ki *Eger térképei 1491–1950* című könyvét, amelyben 413 darab térképen és helyszínrajzon tárta fel mindazt, amit a címmel jelzett idő alatt a városról kéziratban vagy nyomdai úton sokszorosított formában megerősítettek. Végül 1976-ban jelent meg *Dobó István síremléke. Az egri vár Hősök Terme* című füzet, amelyet 1994-ben bővített formában az Egri Vár Barátainak Köre és Eger Város Önkormányzata újból kiadott.

1979-ben a népszerű vártörténeti sorozat újabb darabját vehették kézbe az olvasók, a *Budai vár ostromai* címmel. A következő évben, 1980-ban az Egri Vár Barátainak Köre közreadta *Tinódi Sebestyén: Eger vár viadaláról való ének* című művét. A szövegátírás is az ő munkája. Ugyanabban az évben a Miskolci Herman Ottó Múzeum kiadásában jelent meg *Borsodi oklevelek a*

Heves Megyei Levéltárban 1245–1521 című könyve. Ebben 433 darab, a Heves Megyei Levéltár Mohács előtti gyűjteményében található, a Borsod vármegyére vonatkozó oklevelet ismertet.

1983-ban a törökök hazánkból való kiűzését írta meg, *Lehanyatlík a török félhold* címet viselő könyvében, amelyet szintén a Zrínyi Kiadó adott ki. 1984-ben újabb három kötete hagyta el a nyomdát. Sajtó alá rendezte *Tinódi Sebestyén Krónika* című könyvét, amelyhez Szakály Ferenc írt előszót. A *Bornemissza Gergely deák élete* című életrajza, a Vármúzeum Studia Agriensia sorozata 4. számaként jelent meg. Ebben az évben látott napvilágot a Szent István Társulatnál *Az egri püspökök története* című házigazdító könyve, amelyet a szerző legfontosabb munkájának tartott.

1987-ben az egri miniatűr könyv baráti köre adta közre a *150 éves egri Bazilika* című „mini” könyvét. Ugyanebben az évben a Vármúzeum említett könyvsorozatában jelent meg *Heves megye és Eger visszafoglalása a törököktől* című könyve. Ugyancsak a fenti év munkája a *Búbajosok, ördögösök, boszorkányok Heves és Külső-Szolnok vármegyében* című könyve, amelyben Schram Ferenc: Magyarországi boszorkánypercek (1729–1768) I. kötetében lévő 17. Heves megyéből származó boszorkányperct még 67-tel egészített ki. Az év során a Hatvani Füzetek 11. számaként került ki a nyomdából *Adatok Hatvan településtörténetéhez* című füzet. 1989-ben a szakirodalmat, a *Közép Tiszavidék két kéziratoss térképe* (1790, 1848 mellékletben a 2 Tisza-térkép reprodukciója) című könyvével gyarapította.

1996-ban közreadta *Máriássy János visszaemlékezését az 1849. február 24-i pétérvásárai csatáról*. 1999-ben az Argumentum Kiadónál jelent meg az általa sajtó alá rendezett, *Máriássy János visszaemlékezése az 1848–49-es szabadságharc alatt végzett szolgálataira* című emlékirat.

A szerző poszthumusz műve az *Egri káptalan-i hiteles hely nógrádi vonatkozású iratainak regesztái 1328–1700*, amely az Adatok, források és tanulmányok a Nógrád Megyei Levéltárból sorozat 30. számaként jelent meg. A felsorolásból kitűnik, hogy Sugár Istvánnak 1994 után még három könyve jelent meg.

3. Tanulmányainak többsége Eger városhoz, illetve az egri várhoz kapcsolódik. A teljesség igénye nélkül néhány téma: az egri gyógyfürdő és fürdőkultúra története, Eger város falainak és kapuinak története, adatok az egri vörösbőr történetéhez, az „Egri Víz” története, az egri filmszínházak múltja 1900–1948, a mohamedán vallásról katolikusra tért volt török alattvalók Egerben, Pyrker László és Eger városa, az egri bulyavászon, a szépasszony-völgyi pincerendszer kialakulása, az egri vár postája a XVI. században, az egri vár kútjai, az egri vár kémei és fegyverei a várszámadások és leltárak tükrében (1549–1562), az egri vár 1594–1595. évi számadása, az egri vár gyalogsága, lovassága és tüzérsége 1552 és 1561 között, sebeszborbélyok és sebesültek az egri vár 1552. évi ostromában, az egri vár hadi népe 1552 őszén, az egri vár gazdálkodási rendszere (1548–1563), az egri vár tüzérsége 1548–1564 között, az egri vár gyalogsága (1548–1564), az egri vár eleste 1596-ban, az egri vár kuruc ostroma 1704-ben.

Rendszeres előadója volt az Egerben, illetve Noszvajon kétvétenként megrendezett végvári konferenciáknak. Történeti publicisztikai írásai közül különösen említésre méltóak a neves megyei személyiségekről írottak (Dobó István, Markhot Ferenc, Spetz József, Joó János, Csiky Sándor, Puky Miklós, Lenkey János). Történeti és művelődéstörténeti tárgyú újságcikkei szinte kezdettől foglalkoznak a megye egyes érdekes történeti témáival. Különösen nagy sikert aratott a Heves Megyei Népűjság 1970-es évfolyamában publikált, a Különös házasság igaz históriája című sorozata.

Tanulmányai, történeti publicisztikai írásai és történeti tárgyú újságcikkei a következő folyóiratokban, időszakos kiadványokban jelentek meg: Agrártörténeti Szemle, Állategészségügyi és Takarmányozási Közlemények, Archivum, a Heves Megyei Levéltár Közleményei, a debreceni Déri Múzeum Évkönyve, az Egészségügyi Minisztérium Országos Gyógyfürdőügyi Igazgatóságának tájékoztatója, az Egri Múzeum Évkönyve, (majd Agraria, az Egri Újság, az Egri Vár Híradója), Élet és Tudomány, Hadtörténeti Közlemények, Hevesi Napló, Hevesi Szemle, Heves Megyei Hírlap, Heves Megyei Népűjság, Irodalomtörténet, Jászkunság, Magyar Könyvszemle, Magyar Nemzet, Magyar Nyelv, Magyar Reumatológia, a Miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, Műemlékvédelem, Művészettörténeti Értesítő, Napjaink, Országos Orvostörténeti Múzeum Közleményei (majd Orvostörténeti Közlemények), Posta és Bélyegmúzeumi Szemle, Szaboics-Szatmári Szemle, Szocialista Posta, Természettudományi Közöny, Új Forrás. A folyóiratokon és időszakos kiadványokon kívül tizenkét írással gyűjteményes kötetben jelent meg.

4. Sugár István nemcsak történetíró, hanem jeles ismeretterjesztő is volt. Lebilincselő, szuggesztív előadásainak nemcsak Egerben, hanem bárhol az országban népes hallgatótáborra

volt. Bár életének mintegy felét levéltárakban töltötte, s napi 10–15 órát dolgozott, de mégsem volt szobatudós. Ízig-vérig közéleti ember volt. Ilyen irányú tevékenységéért, valamint szakirodalmi munkásságáért több elismerést kapott. 1976-ban megkapta a Zrínyi Emlékplakettet, 1987-ben a Pro Agraria kitüntetés tulajdonosa lett. 1994-ben az Egri Várbarátok Körében végzett munkásságáért elnyerte a Dobó István Emlékérmét. Még ebben az évben Eger Város díszpolgára lett. Már halála után jutott el Egerbe a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma elismeréseként a számára kiállított Műemlékvédelemért című oklevél.

5. Sugár István sajátos egyéniség volt. Nagy tudása páratlan szerénységgel ötvöződött. Tudását két kézzel szórta főként a fiatalok, a pályakezdő történészek körében. Idegen volt tőle minden szakmai és emberi gőg. Számos embertársa egyéni problémája megoldásában segített, s ezért nem várt köszönetet, elismerést.

1999. július 26-án hosszú betegség után hunyt el Egerben, életének 82. évében. Földi maradványait a helyi Fájdalmas Szűzről elnevezett (hatvani) temetőben helyezték örök nyugalomra, kérésének megfelelően csak szűk családi körben. Terjedelmes és időtálló életművével beírta nevét nemcsak Eger város, hanem a hazai történetírás és történeti ismeretterjesztés aranykönyvébe is.

Szecsó Károly

A honismeret fáradhatatlan munkása

Dr. Varga Gáborral beszélget Ungvári Róza

Hajdúböszörményben nehezen lehetne nála tevékenyebb, a kultúra és a közösség ügyei iránt elkötelezettebb nyugdíjast találni. Polihisztorok utódaiként a neveléstörténet, a honismeret, a szakdidaktika tanítása mellett jelentős tudományos munkát is végzett. Az 1998-as Új Pedagógiai Lexikon szerint tíz önálló kötete, több száz tanulmánya jelent meg. Környezetismereti szakmódszertan könyve 1977-ben, Tokióban is napvilágot látott. Másfél évtizedig szerkesztette a Magyar Tanítóképző Főiskolák Tudományos Közleményeit, alapító szerkesztője volt a Debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola Tanulmányok című periodikájának és a Böszörményi Szemle című negyedéves honismereti folyóiratnak. Színvonalasan foglalkozik díszkönyvkötéssel, 1996-ban, a debreceni egyetemi könyvtárban egy olasz és egy magyar könyvillusztrátorral rendezett közös kiállítást. Aktív népművész, megszervezte az ország egyetlen népzenebarát klubját, amelybe nemzetközi hírvételezőket is hívott. A klubban feltárta a város népzenejének történeti előzményeit, színes tevékenységükről a Kossuth Rádió két alkalommal is beszámolt. Magánkiadásában jelenik meg a Debreceni Bibliofil Műhely sorozat. Mindezek mellett kertészkedik és szőlőt művel. A református főiskola nyugdíjas tanárát nemrég múlt 60. születésnapja ürügyén kerestük meg s gazdag, sokszínű életpályájának – a lap olvasói számára – érdekesebb mozzanatairól kérdeztük.

• *Honnan eredeztethető az ön honismereti iránti vonzalma?*

A múlt iránt fogékony, rendkívül szívesen elbeszélő palóc emberem nagyapám volt. Szülőfalumról, a borsodi Lak múltjáról szóló történetei keltették fel az érdeklődésemet. Falunk határában a magyar történelem jeles családjai: a Rákócziak, a Lorántffyak, az Apafiak, a Kinizsiek, a Pálócziak voltak birtokosok. Laktól négy kilométerre, Felsővadászon született I. Rákóczi György erdélyi fejedelem. Ezt a hatást erősítették azután kiváló szikszói és sárospataki tanáraink: Ádám István, dr. Magi Antal, dr. Csuha V. Imre. Patakon helytörténeti szakkörbe jártam, itt írtam első pályamunkámat szülőfalum tájszavairól, mely később – Lőrincze professzor úr jóvoltából – a Magyar Nyelvőrben is megjelent. Így vezetett utam a debreceni egyetem történelem szakára.

• *Csaknem három évtizedig tanított a hajdúböszörményi, a nyíregyházi, a debreceni pedagógusképző főiskolákon, órákat adott az egyetem bölcsészkarán is. Honismereti érdeklődése hatással volt a hallgatóira?*

Rendszeresen hirdettem honismereti fakultációt, mindig sokan és szívesen jártak az óráimra, mert sikerült az elméletet a gyakorlattal összekapcsolnom. Múzeumi, levéltári látogatásokkal, kutatásokkal, a gyűjtőmunka módszertanával is megismertettem tanítványaimat. Közülük sokan írtak e tárgykból szakdolgozatot, tudományos diákköri pályamunkát, többen kiemelt országos díjat nyertek. Legalább kettőt illik megemlítenem: Járdaházi Krisztina: Népi táplálkozás Szuhafőn és Duró Anikó: Népi gyermekjátékok Zsákán című pályaművét.

• *Az ön által szerkesztett országos és helyi tudományos időszaki kiadványok tartalmaztak-e helytörténeti, néprajzi témákat?*

Természetesen. A debreceni főiskolán elindított oktatói tudományos pályázatok kiírásában szerepeltek ilyen témák, s születtek is szép számmal dolgozatok. A társfőiskolákról ugyancsak felkértem a helytörténetben, néprajzban jártas oktatókat. Szinte nem is volt olyan kötet, amelyben ne lett volna jelen a honismeret.

• *Az ön által alapított Bősziroményi Szemle alcímével kifejezte a téma iránti elkötelezettségét, kulturális és honismereti periodikaként határozta meg. Arra törekedett, hogy a városhoz kötődő írások jelenjenek meg. Milyen volt a negyedéves folyóirat fogadtatása?*

Több országos lapban jelentek meg elismerő sorok. Az első négy számhoz sikerült nagyhírű tudósokat, egyetemi tanárokat szerzőként megnyernem, még az Írószövetség elnöke, Pomogáts Béla is adott tanulmányt. A küllemben bibliofil igényre törekedtem, illusztrációkkal, könyvdíszekkel. Sajnos a helybeli „írástudók” egy részét minden igyekezetem ellenére sem tudtam együttműködésre bírni, sőt nemtelen támadásokat is kaptam. A békesség kedvéért a szerkesztésről lemondtam, az utódra hagyva az ötödik szám anyagának kétharmadát, ennek ellenére a lap több mint egy éve nem jelent meg.

• *Szerkesztői ambícióit kiélheti a Debreceni Bibliofil Műhely sorozattal. Ennek eddig 18 kötete jelent meg, 100-100 számozott példányban, gazdagon illusztrálva az ön kézimunkájával. Budapesten, az Írók Könyvesboltjában 2000 novemberében bemutatták, a fővárosi aukciókon keresik a könyvecskéket, dicsérről kritikákat kap. Jelen van a sorozatban a honismeret?*

Igen jó arányban. Az előkészületben lévő két kötetet is figyelembe véve mondhatom, hogy a kötetek fele e témakörhöz kapcsolódik. Az alábbiakat sorolhatom ide: A debreceni református kollégium szikszói birtokának története; Érdekességek a reformkori Debrecenből; Apokrif imák és rajzok; Egy marosvásárhelyi könyvkötő-dinasztia története; egy Benedek Elek-mese utóélete; Szóttések és keresztzemesek Lakról; Szabó Dezső és Debrecen; Újszász Kálmán és a falukutatás.

• *Mit tart életpályája eddigi legnagyobb eredményének?*

Azt, hogy az új tanítónemzedék szemléletét befolyásolhattam a szülőföldjük iránti figyelem felkeltésével, a szülőföld megismerésének és megszerettetésének elősegítésével.

• *Beszélne legutóbbi munkáiról és a távolabbi terveiről?*

Elkészítettem az 50 éves Bocskai Néptáncgyűttes történetét, mely a napokban jelent meg, a szép jubileumi műsorra. Befejeztem Hajdúböszörmény népzenei történetének krónikáját. Ebben nagy segítségemre volt az MTA Zenekutató Intézetének Hungaro Archivuma. Rendelkezéseimre bocsátották az 1925–1970-ig készült összes bősziroményi hangfelvételeket. Befejezéshez közeleik a H. Fekete Péterről készített kismonográfiám, amely a Hajdúsági Múzeum alapítójának állít emléket, és gyűjtöm az anyagot szülőfalum helytörténetének második kötetéhez.

Dr. Varga Gábor (jobbszélen) a Hajdúböszörményi Népzenei Együttes Berecz András népzenebarátok klubjabeli CD-ösbemutatóján, 2001. szeptember 28-án (Szabó Miklós felvétele)